

TEDENSKA PRILOGA

PRIMORSKEGA DNEVNIKA

Trst, 7. maja 1950

Št. 17 - Leto II.

Organizacija za evropsko gospodarsko sodelovanje liberalizira mednarodno trgovino v interesu gospodarske ekspanzije ZDA v Evropi

(Nadaljevanje in konec)

Malone v istem času, ko je bila sklicana konferenca držav Fritaluxa, so skušali predstavniki Velike Britanije, Švedske, Norveške in Danske lani sredi decembra v Stockholmu položiti temelje nove regionalne ekonomske unije, ki je še nerojena dobila ime Uniskana. Velika Britanija, ki je predlagala skandinavskim državam ustanovitev regionalne ekonomske unije za Severno Evropo, je menila, da je tesna povezanost njihovih nacionalnih valut s funt šterlingom ugoden pogoj za upostavitve takšne ekonomske grupacije. Predstavniki Švedske, Norveške in Danske pa angleških predlogov niso sprejeli. «Manchester Guardian» je pisal, da je treba neuspeh pripisati skandinavskim državam, ki niso hotele privoliti, da bi bil funt šterling plačilno sredstvo v trgovini z Veliko Britanijo kakor tudi v njihovi medsebojni trgovini. Po mnenju zahodnih časopisnih agencij je bila glavna ovira v angleško-skandinavskih pogajanjih zahteva Švedske, da bi lahko svoje velike šterlinške terjatve prenesla na Zahodno Nemčijo zaradi reguliranja svoje pasivne plačilne bilance. Velika Britanija bi lahko to zahtevo tudi sprejela, toda samo s pogojem, da bi se Zahodna Nemčija zavezala, da ne bo zahtevala, naj se te prenesene šterlinške terjatve spremenijo v dolarje.

Ceprav na konferencah v Parizu in Stockholmu niso bili doseženi nobeni konkretni rezultati, je očitno, da vprašanje regionalnih ekonomskih unij ni odstranjeno z dnevnega reda. Gospodarstvo v kapitalističnem svetu je ubralo takšno smer, da se Uprava za gospodarsko sodelovanje ne more ustaviti na pol poti, niti dovoliti, da bi nasprotujoči si interesi zahodno-evropskih držav ogrožali uresničenje skrbno pripravljenih zamisli. O tem pričajo popolnoma določene izjave njenih funk-

cionarjev in nedvoumno pisanje ameriškega tiska. Administrator Marshallovega načrta Paul Hoffman je že večkrat poudaril, da se mora Evropa brez slehernega odlašanja gospodarsko združiti. Njegov namestnik William Fester je državam, ki bi odstranile ovire v mednarodni trgovini, obljubil, da jim bo dal na razpolago celo vseh 150 milijonov dolarjev iz posebne fonda Uprave za gospodarsko sodelovanje, toda «še potem, ko bomo videli pozitivna uresničenja». Ameriški tisk pa kar naprej poudarja, da je Hoffman pripravljen povečati pritisk na evropske vlade, da bi zmanjšale trgovinske ovire in da bi dosegli popolno konvertibilnost evropskih valut.

Razen načrtov o ustanovitvi regionalnih ekonomskih unij je pripravljen tudi načrt za ustanovitev evropske monetarne unije. Posebna skupina Organizacije za evropsko gospodarsko sodelovanje je poslala letos v začetku januarja državam Marshallovega načrta predlog o ustanovitvi nekakšne klirinške zveze, ki bi slonela na monetarni konvertibilnosti in bilateralnih sporazumih, sklenjenih v okviru Marshallovega načrta. Ta unija bi imela svoj centralni fond, katerega sredstva bi se porabila za reguliranje terjatev držav-upnic. Plačila v zlatu in dolarjih bi prišla na vrsto šele potem, ko bi imela kaka država, članica evropske unije, pasivno plačilno bilanco do vseh drugih držav. Ta predlog, ki ga zdaj proučujejo, predvideva celo upostavitve posebne obračunske valute.

Iniciativa posebne skupine in dosedanje delo za upostavitve regionalnih ekonomskih skupin pričata o velikanskih naporih ZDA, da bi z liberalizacijo mednarodne trgovine olajšale svoboden promet blaga in kapitala. Kadar ocenjujemo pomen sklepov Organizacije za evropsko gospodarsko sodelovanje, ki jih bodo skušale ZDA brezpogojno uresničiti, moramo upošte-

vati dejstvo, da so ji sklepi samo etapa v prizadevanju ZDA, da bi iz gospodarsko zaostalnih kapitalističnih držav napravile privesek lastnega gospodarstva. V luči tega dejstva moramo presojati vse manifestacije ameriške gospodarske politike po drugi svetovni vojni, pri tem pa ne smemo pozabiti na politične cilje, ki bi jih radi dosegli s takšno gospodarsko politiko. Amerškemu finančnemu kapitalu je potreben premor, in sicer brezpogojno. Takšni «varnostni ventili» niso prazna fraza, marveč stvarnost, s katero je treba in s katero moramo računati. Razen velikanskih izdatkov za oboroževanje, finansiranje lastne izvozne trgovine s pomočjo Marshallovega načrta in raznih ukrepov za razširjenje čedalje ožjega domačega tržišča, je eden izmed teh «varnostnih ventilov» nedvomno tudi prizadevanje ZDA, da bi «liberalizirale» mednarodno trgovino v skladu s potrebami svojega silno razvitega industrijskega stroja. Gospodarske koristi, ki so jih imele države z devalvirano valuto iz devalvacije, dokazujejo prizadevanje ZDA, da bi umetno poživile mednarodno trgovino kapitalističnega sveta v pričakovanju, da se bodo ukrepi za liberalizacijo trgovine uveljavili.

Očitno je, da notranje tržišče močnemu gospodarstvu ZDA ne zadostuje. Notranje tržišče ne more v celoti absorbirati proizvodnje njihovega industrijskega stroja, ki se je med vojno silno okrepil. Restriktivni ukrepi kapitalističnih držav pa na

temi tržišču svetovnega obsega ovirajo promet blaga in kapitala, ovirajo ameriško industrijo, da presežkov svoje proizvodnje ne more spraviti v denar v najugodnejših konkurenčnih pogojih, otežkočajo amerškemu finančnemu kapitalu investiranje v nacionalna gospodarstva marshalliziranih držav in njihovih odvisnih področij, ovirajo ameriške monopole, da se ne morejo dokopati do virov surovin. Zato zahteva politika gospodarske nadvlade nad kapitalističnim svetom «liberalne oblike mednarodne trgovine», ker so te oblike edine, ki lahko dokončno razbijejo odpor nerazvitega gospodarstva proti ekonomskemu in političnemu prodiranju ZDA. Marshallov načrt s svojo Upravo za ekonomsko sodelovanje in Organizacijo za evropsko gospodarsko sodelovanje je sredstvo za uresničenje teh načel. Nesporno je, da se lahko finančni kapital drugih marshalliziranih držav na posameznih točkah še vedno odločno upre in brani svoje ogrožene ekonomske pozicije v svetu. Prav tako nedvomno pa je, da ameriško stališče glede liberalizacije mednarodne trgovine od enega do drugega zasedanja Organizacije za evropsko gospodarsko sodelovanje čedalje bolj prodira. Popolna liberalizacija mednarodne trgovine pa pomeni za udeležence Marshallovega načrta, da se bo njihovo gospodarstvo spremenilo v ogromno področje ameriškega gospodarstva z vsemi iz tega izvirajočimi posledicami.

Priče breznačelne politike

«BURNA LETA» DIMA KAZASOVA

V izložbah sofijskih knjigarn se je nedavno pojavila knjiga Dima Kazasova «Burna leta 1918—1944», za katero so že prej delali veliko reklamo. Dima Kazasov je bil še nedavno minister v vladi LR Bolgarije, zdaj pa je član Nacionalnega komiteja Domovinske fronte. V tej obsežni knjigi (780 strani) razlaga pisec svojo dolgoletno politično aktivnost. Vse to podpira z vrsto dokumentov in podrobno obdelanim slehernim datumom najnovejše zgodovine Bolgarije. Knjiga ima sicer značaj spominov, vendar pa dobi zaradi vsega tega vrednost urejenega in izbranega, v lahkem in tekočem slogu pisanega zgodovinskega gradiva.

Pisec knjige Dima Kazasov je znana osebnost novejše bolgarske zgodovine, v kateri je imel — in ima še zdaj — mračno vlogo «vplivnega faktorja» ne glede na to, ali nastopa kot minister, ljudski poslanec ali preganjani opozicionalec, celo zarotnik. To je mož, ki je bil največkrat minister, hkrati pa najdlje poslanec v Skupščini (tako v Borisovi, kakor tudi v sedanji), nikoli pa ni imel in tudi zdaj nima toliko pristašev, kolikor jih je treba, da podpišejo kandidacijsko listo. Zato menda mladane na vsakih volitvah kandidira na listi kake druge politične stranke ali skupine. Značilno je mimogrede, da je Dima Kazasov na zadnjih volitvah leta 1949, ko večina članov in kandidatov CK KP Bolgarije ni kandidirala, kandidiral in bil izvoljen na listi BKP.

Kzasov v svoji knjigi živahno in zanimivo opisuje glavne

politične dogodke v Bolgariji do 9. septembra 1944. Pri tem popolnoma odkrito, brez strahu, da bi bil neskromen, poudarja tudi svojo vlogo, toda (zaradi tega izgubi knjiga mnogo svoje vrednosti kot zgodovinsko gradivo) z očitnim namenom dokazati, da je bil vedno dosleden in da je imel dobre namene, ko je «odkritosrčno služil bolgarskemu narodu», kakor pravi sam. Kazasov se opravičuje s svojimi «idealističnimi nagibi» in navaja v knjigi vrsto podatkov, iz katerih je videti, da je sankcioniral krvavi pokolj, ki so ga zagrešile Ferdinandove gardne enote nad delavci in kmeti, ko so leta 1918 zadušile Vladajsko vstajo. Kot resorni minister je namreč takrat z drastičnimi ukrepi zadušil generalno stavko železničarjev in poštnega osebja. Kazasov je — še vedno kot «socialist» — sodeloval v pripravah in v samem prevratu 9. junija 1923 in bil minister pučistične vlade, ki je organizirala potem, ko ji je kapitan Harlakov pokazal razmrčvarjeno glavo Aleksandra Stambolijskega, neusmiljeno hajko in pokolj bolgarskih kmetov.

V prevratu, ki ga je Boris Koburški izvršil preko vojaške klike 19. maja 1932, je bil Kazasov zopet eden izmed organizatorjev, toda zdaj kot «zvenar». In tako se vrste dogodki in v njih vloga Kazasova tja do vrnitve 19. septembra 1944, v kateri ima zopet eno najvažnejših vlog. Toda tokrat vstopi v vlado kot «neodvisni» intelektuallec. Posreči se mu obdržati ministrski položaj kljub vsem velikim spremembam, ki so takrat pogosto nastajale v bolgarskih vladah od leta 1944; namen teh

sprememb je bil v začetku utrditi ljudsko demokracijo in ljudsko oblast, pozneje pa je šlo za spekulativne kombinacije, da bi si zagotovili poslušno vladno, ki bi vodila osvojevanje in med ljudstvom nepriljubljeno (toda zdaj dozdnevno rentabilno) protijugoslovansko politiko in hegemonistično linijo sovjetskih voditeljev. Šele nedavno je Kazasov zapustil ministerski stolček in postal eden najuplivinejših mož vrhovnega vodstva Domovinske fronte.

Kazasovu, ki se je vse življenje prilagojeval konjunkturi »duha časa«, tudi zdaj ni bilo težko, da je zlasti v svoji knjigi prispeval svoj delež k sedanjemu režimskemu, protijugoslovanskemu informbirojevskemu duhu. Ta delež je — popolnoma na informbirojevski, to se pravi na najbolj nepošten, falzifikatorski, judinovski način — prispeval ta še včeraj (to se pravi, dokler je to neslo) kričavi »borec« za bolgarsko-jugoslovansko bratstvo.

V sedanjih mračnih stvarnostih Cervenkovske Bolgarije se še da razumeti, da posveča Kazasov na desetine strani izlivom svojega umazanega prilizovanja ZSSR, glorificiranja njenih »od boga danih« voditeljev in »genialne nezmotljivosti« njihove politike in podobno, ali da skuša v vseh poglavjih dokazati »doslednost čvrste boljševiške linije BKP«, pri čemer mojstrsko previdno konča svojo knjigo s poglavji, ki govorijo samo o dogodkih do 9. septembra 1944. Celo za Dima Kazasova pa je nemoralno, da tako pišejo o naši državi, njeni zgodovini, o borbah naših narodov, o bratstvu in enotnosti narodov Bolgarije in FLRJ, kakor je storil v »Burnih letih«.

Tako govori malodane vsakokrat, kadar omenja v knjigi Jugoslavijo, samo o »velikosrbskih hegemonistih in šovinistih«, kar Kazasova prav nič ne moti, da v duhu informbirojevske linije govori o kralju Aleksandru kot »o žrtvi fašizma«, katerega smrt je ljudstvo »objokovalo«, ker jo je razumelo kot »napad na svoj obstanek kot samostojne države«.

Kazasov, ki uporablja vsa informbirojevska merila za vso minulost in sedanjost naše države, nikjer niti z besedico ne omenja obstanka, borbe in zmage KPJ, čeprav je zelo mnogo strani posvečenih Jugoslaviji. Zato opisuje 27. marec 1941 tako: »27. marca je prišlo v Beogradu do vojaškega prevrata z kole: generalom Simovićem na čelu. Sestavljena je bila vlada nacionalne koncentracije, v kateri so sodelovale malodane vse stranke izvenšči skupine Cvetkovića, Dragoljuba Jovanovića, Laze Markovića in Zike Topalovića«.

Kazasova so očitno izpodbudili »nauki« komedij z Rajkom in Kostom, da je napisal tudi tole: »25. novembra 1941 se je sestala v Berlinu konferenca zunanjih ministrov Nemčije, Italije, Japonske, Mandžukua Jugoslavije(!?), Hrvaške... na kateri je bilo razglašeno sodelovanje v boju proti boljševizmu...« (stran 681). Da ni v vsej knjigi dosledno uveljavljeno stališče umazanega obrekovanja naše države, bi se dalo to vpletati v Jugoslavije v konferiranje osi Berlin—Rim—Tokio pojasniti s slučajno tiskarsko napako.

V vsej svoji knjigi Kazasov ni napisal nobene besede o vsej narodnoosvobodilni borbi naših narodov, ki je — zlasti od leta 1943 dalje — odločilno vplivala na razvoj odporiškega gibanja v Bolgariji, razen tega pa neposredno moralno in gmotno pomagala formirati in utrjevati glavne bolgarske partizanske odrede. Samo na strani 739 piše: »Odporniško gibanje je zajelo okupirane dežele, v katerih so operirale bolgarske, jugoslovanske in grške čete zdaj skupaj, zdaj vsaka zase«. Ta pasus je vse in edino mesto, kjer pisec na svojih 780 straneh omenja (in sicer na opisani način) borbo naših narodov.

Odporniškemu gibanju v Bolgariji, posebej pa partizanskim odredom je posvetil Kazasov malodane dve sto strani, na katerih so tudi mesta ki »dokazujejo vseljidski značaj partizanske borbe v Bolgariji«.

Ko opisuje, kako so se širile akcije bolgarskih partizanov,

pravi Kazasov na strani 738, da je celo nemška brzojavna agencija poročala: »Na Balkanu se vključ atmosferskim pogojem nadaljuje srdita borba proti komunističnim četam. V krvavih bitkah so izgubile čete v aprilu 1943 leta 11.380 padlih in 3780 ujetnikov«. Da bi to podprl, govori Kazasov na isti strani, da so posamezne bolgarske »partizanske čete... operirale... tudi s po 2000 borci«.

Ker v Bolgariji ni nikogar, ki ne bi bil slišal o narodnoosvobodilni borbi Jugoslavije, je bil pisec vendarle primoran omeniti nekakšno »borbo« v naši državi, vsaj za kraje, ki jih je bila okupirala Borisova vojska. Njene vzroke in značaj pa pojasnjuje takole: »Uveljavljanje bolgarskih zakonov, zlasti socialnih zakonov, v okupiranih deželah je zadelo na odpor ondotnih buržoaznih krogov, Romunija, Jugoslavija in Grčija so bile glede socialne zakonodaje daleč za Bolgarijo in zainteresirani krogi so se upirali uporabi teh bolgarskih socialnih zakonov«. Ko govori dalje o okupaciji jugoslovanskega ozemlja, Kazasov takole gnusno prikriva zločinsko okupatorsko politiko bolgarskih in fašističnih hitlerjevskih hlapcev: »19. aprila 1941 je stopila bolgarska vojska na grško in jugoslovansko ozemlje, da bi — kakor je bilo rečeno v uradnem poročilu — vzdrževala red in mir prebivalstva«. — In niti besede več! Dalje: Vlada je leta 1942 uveljavila v novopriključenih krajih vrsto zakonov. Da pa bi to še bolj osvetlil, govori v nadaljevanju o »zlato, ki je začelo teči v okupirane dežele«, o »dvakratnem zvišanju državnega proračuna«. »Razlika v proračunu je bila določena za čisto upravne stroške, kakor tudi za graditev novih šol, bolnišnic, pristanišč, za melioracijo, kanale in podobno...«

V knjigi je zelo pogosto, celo v posebnih poglavjih, beseda o Makedoniji. Tu je vedno vsaka beseda popolnoma na liniji najbolj odkritega in najbolj grobe velkobolgarskega šovinizma, kakršnega v tako predrzni obliki redko nahajamo celo pri znanih »strokovnjakih« BKP »za makedonsko linijo«, kakor sta Poptomov ali Hristo Kalajdzijev. Citirali bomo samo tole mesto: »Leta 1912 je imela Makedonija 2.300.000 prebivalcev, med njimi 1.100.000 Bolgarov, 540.000 Turkov...« malo dalje pa je rečeno: »Cez nekaj let je v Makedoniji na bolgarski element najbrž odpadla tretjina prebivalcev, drugi dve tretjini na Turke, Grke in Zide, nekaj pa je bilo Srbov«. Ker operira s takšnimi številkami, je pač razumljivo, da kar naprej govori o »bolgarskem poreklu Makedoncev«, »o Bolgarih iz Makedonije« itd. Da pa je prebivalstvo »Pirinskega kraja« — »čisto bolgarsko«, to se Kazasovu niti ne zdi vredno dokazovati, ker je to zanj »splošno znana stvar!«

Vse kaže, da je ta, po kánonih Informbiroja dosledni in pravoverni protijugoslovanski značaj knjige, ki je razen tega polna otipljivo nakopičenih in celo okornih hvalnic na naslov ZSSR in voditeljev VKP(b) zadržal rdeči svinečnik cenzorja iz CK BKP in da je le-ta odobril vrsto strani, na katerih so navedena mnoga zgodovinska dejstva o početju »inozemskega« CK KPB ali njegovih posameznih vodilnih predstavnikov v državi v najburnejših dneh teh »burnih let«. Ker pa poznamo žalostno stvarnost bolgarske sedanjosti, je celo verjetneje, da je dovoljenje za tiskanje knjige, ki ga je dal eden izmed mnogih sovjetskih činiteljev v Bolgariji, intimen prijatelj iznajdlivega Kazasova, onemogočilo sleherni vmešavanje Cervenkova ali Georgi Damjanova. Naposled, način, kako pisec navaja ta dejstva, ki jih je BKP prej tako skrbno prikrivala in potvarjala, zdaj popolnoma ustreza trenutnim spekulativnim kombinacijam glavnih bolgarskih politikov, ki podreajo Bolgarijo in uzakonjujejo njeno neenakopravnost v odnosih z ZSSR.

Način, kako Kazasov navaja ta obtočilna dejstva, lahko razni Cervenkovi, Damjanovi, Poptomovi in njim podobni popolnoma v duhu informbirojevske logike izkoristijo in ko so zadnje dni res začeli delati v klikaški borbi proti dolgoletnim prvim borcem bolgarske kompartije: Terpeševu, Jugovu, Dra-

gojčevu itd. Ti se zdaj trkajo na prsi s svojo »neomadeževano dosledno zvestobo BKP, ki so jo dokazali, ko so »vodili« to partijo iz tople kurjenih pisarn Moskve — pozneje pa iz Kujbiševa — ali ko so imeli med vojno »načelne« govore preko sovjetskih radijskih postaj, celo takšne govore, v katerih so pozivali bolgarski narod, »naj se pripravi na borbo«.

Predalec bi zašli, če bi hoteli naštetati vsa ta številna dejstva, ki govore o nepravilni, oportunistični in škodljivi politiki »inozemskega vodstva« BKP. Dotaknili se bomo samo nekaterih iz zadnjih dni nemške okupacije in koburskega vladanja v Bolgariji.

Ko pojasnjuje dogodke pred sestavo vlade Bagrjanova (1. junija 1944), kakor tudi njeno z navidezno demagogijo prikrito fašistično politiko, navaja Kazasov tudi tele zanimive podrobnosti:

«Hiter razvoj dogodkov je Komunistični partiji nalagal, da je skušala vplivati tudi na I. Bagrjanova. V ta namen sta se v prvih dneh nove vlade predstavnika Delavske partije (kakor se je takrat in do V. kongresa imenovala BKP) dr. Minko Nejščev in dr. Ivan Pašov sestala z ministrskim predsednikom. Na tem sestanku je Bagrjanov izjavil, da je popolnoma pripravljen delati skupaj z RP in naglašal nujnost partizanskega gibanja, češ da je treba za njegovo vzdrževanje in prehrano poskrbeti, ker je to gibanje nujno potrebna rezerva za Bolgarijo. Bagrjanov je šel še dalje in zahteval od RP, naj mu da svojega človeka, ki bi postal policijski ravnatelj. Obljubil je, da bo razpusil koncentracijska taborišča. Na tem sestanku pa sta predstavnika RP izjavila Bagrjanovu, da bi ga Domovinska fronta sprejela za svojega ministrskega predsednika».

Tu je treba pojasniti eno izmed dejstev, ki ga Kazasov po zgledu svojih uradnih tolmačev zgodovine BKP niti ne omeni. Od dneva likvidacije tako imenovanega »levosektaškega« vodstva je bolgarsko kompartijo vodilo »inozemsko vodstvo« s sedežem v Moskvi. To »inozemsko vodstvo«, to se pravi vodstvo, ki so ga postavili voditelji VKP(b), je pošiljalo v domovino ali imenovalo v njej svoje pooblaščenice, preko katerih je uveljavljalo uradno — po njenem oportunizmu, ki je šel celo do likvidatorstva, — dobro znano linijo BKP. V tem vodstvu so bili: Viko Cervenkov, Vasilij Kolarov, Georgi Damjanov in Marek — nekaj časa tudi Poptomov. Izmed teh so zdaj živi in seveda glavni voditelji Politbiroja CK, t. j. glavni izvrševalci informbirojske politike, Cervenkov, G. Damjanov in Poptomov. Tista »predstavnika BKP« Nejščev in Pašov, o katerih govori Kazasov, pa sta zdaj — pač ne po naključju — člana Politbiroja BKP, čeprav do 9. septembra 1944 nista bila organizirana člana Partije.

Vlado I. Bagrjanova, s katero so bili med njenim kratkotrajnim vladanjem predstavniki »inozemskega« CK v stikih, se z njo pogajali in celo diskutirali o tem, kako naj ta vlada zagotovi prehrano in preskrbo partizanskih odredov (!) in v kateri so imenovali svojega kandidata za policijskega ravnatelja, to vlado Bagrjanova so pičle tri mesece pozneje (septembra 1944) aretirali in postavili pred ljudsko sodišče, vse njene člane, predvsem predsednika Bagrjanova, pa obsodili na smrt kot velike vojne zločince.

Bagrjanov in njegova vlada sta prav takrat ko sta imela najtesnejše stike s predstavniki BKP (6. junija — julija 1944), vzbudila zgazanje vsega sveta s svojimi neštetimi zverinstvi, zlasti v okupirani Makedoniji in delu Srbije, kakor tudi v sami Bolgariji. Celo londonski radio je takrat razglasil to vlado za vojnnozločinsko. Pred bolgarskim ljudskim sodiščem je defiliralo mnogo črno oblečenih mater, ki so jim pod to vlado na najbolj

zverinski način pobili otroke. Sodišče je imelo pred seboj kup plamtečih naredb in ukazov, ki so jih podpisali ali odobrili Bagrjanov in njegovi ministri. Citirali bomo samo eno izmed njih, ki se je ohranila v korespondenci načelnika IV. divizijske oblasti in ki je izšla 21. junija, prav tistega dne, ko sta se Nejščev in Pašov v imenu CK pogajala o Bagrjanovi »pomoči« partizanom. Naredba se glasi:

«Pri zasledovanju partizanskih odredov v starih predelih (naredba torej ne velja za »nove predele«, to je za okupirano Makedonijo in del Srbije, kjer ostane vse pri starem), je treba ob likvidaciji ujetih banditov ravnati tako, da prebivalstvo ne bo razburjeno in da se ne bo zgražalo. Zato ni treba požigati hiš partizanov in njihovih pomagačev, niti glav ubitih izobešati na javnih mestih. Zive ujete partizane je treba temeljito zaslišati... in šele potem jih je treba daleč od naselja likvidirati... Nikakor ni dovoljeno likvidirati bandite v navzočnosti žene in otrok. Najbolje je trupla likvidiranih sežgati, ne pa plitvo zakopati, tako da jih vaški prašiči ali družine ubitih kmalu najdejo...»

Prav v tem času je bilo v Bolgariji formiranih več močnih partizanskih odredov in bolgarski komunisti kot zvesti sinovi svojega naroda se niso zmenili za direktive »svojega« »inozemskega vodstva«, ki so prihajale preko sovjetskih radijskih postaj in naročale, naj se »pripravljajo, zbirajo sile« itd. Isto vodstvo pa je dajalo hkrati druge šifrirane direktive svojim pooblaščenim, naj se pogajajo s fašistično vlado; nekaj teh pooblaščenecv smo zgoraj omenili. In vse to se je godilo takrat, ko so se v mnogih krajih, zlasti ob meji, — kjer je bil neposredni vpliv in pomoč našega narodnoosvobodilnega gibanja največji — že bili oboroženi boji, ko se je dim zažganih partizanskih hiš, ki so jih bili masševalno zažgali žandarji in vojska Bagrjanova, valil čedalje bolj na bolgarsko ozemlje in ko si lahko, če po vaseh v neposredni okolici Sofije videl na kole nataknjene odsekane partizanske glave in razmesarjena trupla herojskih sinov Bolgarije, ležeča pred kmeti, ki so jih nagnali skupaj žandarji z nasajenimi bajoneti.

Vse to so pač vedeli tudi predstavniki BKP, prav za prav poslušni izvrševalci direktiv moskovskega »inozemskega« vodstva. To je vedelo tudi samo vodstvo, ki je imelo, kakor je bilo pozneje dokazano iz vrste dokumentov, vsak dan radijsko zvezo s svojimi zaupniki v domovini. Kazasov pokaže v svoji knjigi ne le, da so za vse to vedeli, marveč razlaga tudi, kako so se ti predstavniki »borili« proti vsemu temu.

«Ko so spričo teh dejstev presenečeni predstavniki RP zahtevali od Bagrjanova pojasnila za vse, kar se je zgodilo (zakaj je bil znani zločinec in fašist polkovnik Kučarov imenovan za policijskega ravnatelja namesto nekega komunista, zakaj je notranji minister Stanišev zaukazal »neusmiljeno in brutalno likvidirati partizane«, zakaj je izdala vlada nove ukrepe glede množičnega interniranja v koncentracijskih taboriščih itd.) se je začel Bagrjanov opravičevati, da ne pozna Kučarova... naredba ministra Staniševa in mnoge internacije, pa da so — nesporazum. Temu opravičevanju je Bagrjanov dodal prošnjo, naj ne pohite, marveč naj mu dovolijo nekaj časa, da bo premagal težave, na katere zadeva pri regentih in vojski«. (Stran 750).

To sramotno mešetarjenje in barantanje predstavnikov RP oziroma »inozemskega vodstva« s fašistično vlado, te nerazumljive kupčije na račun partizanskega gibanja in sploh narodnega odpora v Bolgariji (»inozemsko vodstvo«) je vedno imelo ta narodni odpor za menjalni drobiž, s katerim je operiralo v svojih spekulantskih pogajanjih s fašističnimi vladami, da je izsi-

ljevalo iz njih, kar je hotelo, ali pa, kar je bilo ob drugi priložnosti pripravljeno izročiti to gibanje na milost in nemilost fašistični vladi, ki so jo dirigirali Nemci) — vse te mračne politike Georgi Dimitrov ni odobral. Da se G. Dimitrov ni strinjal z mnogimi ukrepi tega vodstva, se je najlepše pokazalo prav v oceni vlade Bagrjanova. Dimitrov je napisal takrat oster članek o zgrešeni oceni in iluzijah nekaterih tovarišev iz vodstva KPB v zvezi s to vlado in sploh s položajem v Bolgariji.

Tu je treba poudariti še eno dejstvo, ki ga sedanje vodstvo BKP skrbno prikriva, in sicer da so bolgarsko gibanje (t. j. bolgarske partizanske odrede) formirali komunisti — ki so jih vodili — da so formirali celo posamezna nižja partijska vodstva in sicer pod neposrednim vplivom in ob vsestranski pomoči naše narodnoosvobodilne borbe in popolnoma ločeno od tujozemskega vodstva in njegovih predstavnikov v domovini. In ne le ločeno, marveč tudi proti liniji in direktivam, ki jih je dajalo to vodstvo iz Moskve. Tako so se skozi tso vojno, zlasti pa ob koncu leta 1943 in v letu 1944, formirale nepovezane — razen z zavestjo in željo po borbi z ničimer drugim združene — skupine, čete in odredi, ki so operirali pod svojimi lokalnim vodstvom samostojno, neodvisno drug od drugega. Tja do prvih dni septembra 1944 malone nobena teh skupin ali celo odredov ni bila povezana s centralnim vodstvom, ni dobila prav nobene direktive ali napotka, da o kakšni pomoči sploh ne govorimo.

Na drugi strani pa je tujozemsko vodstvo izdajalo proklamacije in pozive (v glavnem preko sovjetskih radijskih postaj), v katerih do 7. septembra 1944 nikoli ni bilo neposrednega poziva na oboroženo ustajo. Hkrati pa je preko svojih popolnoma legalnih predstavnikov sodelovalo v različnih kombinacijah, pogajanjih in celo pri regentskih posvetovanjih o sestavi vlade. Glavno delo teh predstavnikov je bilo: pogajanja in pretentovanje s takratno dvorno opozicijo, ki so ji načelovali Nikola Mušanov, Pastuhov, Dimitar Gičev, Nikola Petkov, Simon Georgijev, A. Grigonov, A. Muravijev, Petko Stajnov, Kazasov itd. le-ti so bili prav tako kakor predstavniki tujozemskega vodstva popolnoma ločeni od bolgarskega naroda, ki so ga sramotno izdali in prepustili divjanju hitlerjevskega terorja v teh najhujših dnevih bolgarske zgodovine ter dušili in otežkočali vsako njegovo borbo. Ta pogajanja in to pretentovanje je imelo samo en cilj: dokopati se do mandata za sestavo vlade ali vsaj zlezi v vlado.

Knjiga D. Kazasova je zlasti v zadnjem delu polna dokumentarnih dejstev, ki razgaljajo to in takšno politiko moskovskega vodstva BKP.

Tako Kazasov na strani 752 citira »svarilo«, ki so ga voditelji te legalne opozicije (med katere sodita tudi predstavnika Komunistične partije Bolgarije Minčo Nejčev in I. Pašov 12. avgusta izročila regentom in ministrskemu predsedniku. Bistvo tega po natančnih direktivah tujozemskega vodstva sestavljene »svarila« je bilo v tem, »naj se formira narodna ustavna vlada, ki bo uživala zaupanje bolgarskega naroda«.

In dalje:

»Romunija je 23. avgusta kapitulirala in sprejela pogoje premirja z ZSSR. Nacionalni odbor Domovinske fronte se je sestel in sklenil takoj zahtevati sestanek z

vlado, na katerem bo vztrajal, da se oblast prepusti Fronti...» — »Naslednjega dne, 24. avgusta je Nacionalni odbor Domovinske fronte odšel k ministrskemu predsedniku in mu izjavil, da so dogodki prehiteli počasne in neodkritosrčne ukrepe vladne politike in da zdaj lahko reši Bolgarijo samo Domovinska fronta, ker bo samo DF, ki predstavlja narod, uživala zaupanje vesele, ki zdaj kroje usodo sveta in od katerih je odvisen obstanek Bolgarije«.

Na to prepričljivo tirado je Bagrjanov velikodušno izjavil, da je pripravljen odstopiti, in predlagal, naj se Nacionalni odbor Domovinske fronte takoj sestane z regenti — knezom Kirilom, Filovom in generalom Mihovom, ki so se mudili v so-sednji vili, Kazasov opisuje ta prizor dobesedno takole:

»Bagrjanov je odgovoril: Dogodki so usodni. Casa ne smemo izgubljati. Takoj odhitim k regentom, kjer bom prosil, naj vas sprejmejo. — Bagrjanov je odšel. Mi smo čakali. Bagrjanov se je vrnil šele čez pol ure in nam sporočil, da nas regenti ne morejo sprejeti, ker formalno ni razglašena kriza vlade...»

Rdeča armada se je 31. avgusta približala mejam Bolgarije. To je primoralo regente, da so sestavo vlade poverili legalni opoziciji. Tedaj je bila 3. septembra sestavljena vlada Muravijev-Marinov (slednji je bil v domovinskofrontovski Bolgariji vrhovni poveljnik vse vojske, drugače pa — čeprav naš in grški vojni zločinec — leta 1947-48 opolnomočen minister Ljudske republike Bolgarije v Parizu). Ministrstva za prosveto, trgovino, industrijo in delo, pošte in železnice niso bila zasedena, da bi jih predložili Domovinski fronti... Ze drugi dan je DF to ponudbo odklonila — ker je Rdeča armada že vkorakala v Bolgarijo«.

Ko bereš ta in podobna dejstva, kako se je tujozemsko vodstvo pripravljalo, da bi s pogajanja o sprejemu ministrskih stolčkov v regentskih Kirilo-Filovih vladah prevzelo oblast v Bolgariji in če ti je razen tega znan razvoj dogodkov (ko je to vodstvo s sovjetskimi letali prispelo v že davno osvobojeno Sofijo), ti postane v marsičem razumljivejša sedanja protibolgarska, protijugoslovanska in protisocialistična politika, ki jo uveljavljajo zdaj v Bolgariji predstavniki linije »tuzemcev« Viko-Cervenkov, Poptomov, Georgi Damjanov, Nejčev in njim pod. Ta politika slepe pokorščine in najponižnejšega udinjanja hegemonističnim sovjetskim gospodarjem je politika teptanja koristi in podrejanja lastne države, politika sankcioniranja najbolj odkritega izžemanja in spreminjanja Bolgarije v »zadonavsko gubernijo«. To je linija ljudi, ki so si s špekuliranjem in petolizništvom ob teptanju vseh načel vedno samo prizadevali dokopati se do oblasti, to je politika neskončno ambicioznih birokratov, ki s dekretom CK VK(b) razglašeni za »voditelje«, politika ljudi, udinjanih ciljem in skominam svojih sovjetskih pokroviteljev, ki so si vedno prizadevali iz borbe, sil in poleta in neomejenih sil ljudskih množic zadovoljiti svoje špekulativne kombinacije.

»Burna leta« Kazasova pa proti avtorjevim željam in namenom to očitno kažejo s svojimi številnimi dejstvi in v knjigi navedenimi dokumenti.

A. K.

Kako so se tri velesile

med drugo svetovno vojno pogajale o ustanovitvi Varnostnega sveta

V knjigi ameriškega državnika in intimnega Rooseveltovega sodelavca Eduarda Stettiniusa *«Roosevelt in Rusi»* (Eduard R. Stettinius: *«Roosevelt in Rusi — Konferenca v Jalti»*, Izd. Doubleday & Co, New York 1949) je precej beležk o medvojnih pogajanjih treh velesil glede povojne ustanovitve svetovne organizacije za ohranitev miru, zlasti pa o delovanju Varnostnega sveta, o glasovanju v njem in o vprašanju veta. Objavljamo v prevodu glavne odlomke iz knjige, ki se nanašajo na to.

POGAJANJA V DUMBARTON OAXU

Prezident Roosevelt me je aprila 1944 poslal v posebni misiji v Veliko Britanijo. V skupini, ki me je spremljala, je bil tudi dr. Baumen, moj svetovalec v mnogih vprašanjih, med katerimi so bila tudi vprašanja mednarodne organizacije. Z Antony Edenom sem se sporazumel, da bosta obe državi sodelovali v pogajanjih poleti tistega leta v Združenih državah Amerike o vprašanju svetovne varnostne organizacije. Pred svojim odhodom sem o tem sporazumu obvestil ruskega veleposlanika v Londonu Guseva. Ko sem se vrnil v Washington, mi je g. H. Hull naročil, naj pripravim vse potrebno za bližnjo konferenco.

Iz mojih pogajanj v Londonu je bilo videti, da so vsi pričakovali, da bodo Združene države Amerike prevzele iniciativo o vprašanju svetovne organizacije. Prepričan sem, da ob koncu vojne ne bi bilo Združenih narodov, ko bi ne bile Združene države kar naprej snovale načrtovali o njihovi ustanovitvi.

Rezultat naše iniciative so bila začetna, poskusna pogajanja z Angleži in Rusi o svetovni organizaciji v Dumbarton Oaxu od 21. avgusta do 28. septembra 1944 ter z Angleži in Kitajci od 29. septembra do 7. oktobra. (Na tej konferenci je bil dosežen sporazum o načelih in nalogah organizacije v Generalni skupščini, o Varnostnem svetu, o Sekretariatu, o mednarodnem sodišču in o Socialno-ekonomskem svetu. Sporazum je bil pozneje podlaga za diskusijo v San Franciscu. Odprto je ostalo samo vprašanje glasovanja v Varnostnem svetu, razen tega pa je Sovjetska zveza zahtevala glasove za svojih šestnajst republik. Eduard Stettinius *«Roosevelt in Rusi»*, New York 1949, Str. 119).

V vprašanjih procedure so bili Angleži za dvetretjinsko večino, medtem ko so se Rusi bolj zavzemali za navadno večino. V začetku smo bili tudi mi za navadno večino. Toda pripravljeni smo bili sprejeti angleški predlog, če bi se Rusi s tem strinjali. Toda v tem vprašanju se nismo sporazumeli. Prezident je na sestanku v Beli hiši 8. septembra 1944 izjavil Gromiku, da bomo za vprašanje procedure sprejeli navadno večino 11 članov Varnostnega sveta. V Dumbarton Oaxu smo predlagali 7 glasov, kar

je prezident pozneje vključil v svojo brzojavko Stalinu 5. decembra in kar je bilo pozneje sprejeto v Jalti.

Najostrejši sporazum o vprašanju glasovanja v Varnostnem svetu se je nanašal na glasovanje pri odločanju o substancialnih vprašanjih. Potrebno je bilo, da bi Velika Britanija, Sovjetska zveza, Kitajska in ZDA odločile, ali bodo sprejele kot obvezne vse sklepe večine Sveta ali ne. Navadna večina glasov o vprašanju procedure, kakor tudi o substancialnem vprašanju bi pomenila, da bi lahko uporabili oborožene sile velikih narodov brez njihove privolitve, morda kot rezultat glasovanja večine tistih narodov, ki bi dali relativno šibke oborožene sile.

V Dumbarton Oaxu nobena izmed štirih velesil ni bila pripravljena sprejeti takšno resolucijo. Vse štiri države so se strinjale v tem, da bi se lahko zaščitile edinole, če bi zahtevale, naj vsaka večina Varnostnega sveta obsega tudi glasove vseh stalnih članov Sveta, ali drugače povedano, če bi imela vsaka velesila pravico izjaviti proti sklepom svoj veto. (Prav tam str. 17-18).

Dosežen je bil sporazum v tem, naj bodo stalni člani Sveta soglasni v vsaki akciji, ki vključuje sankcije, odprto pa je ostalo v Dumbarton Oaxu vprašanje, kakšna bo procedura o drugih substancialnih vprašanjih v primeru, če je eden izmed stalnih članov Sveta ena izmed sprtih strank in če je ta spor predložen Varnostnemu svetu z naročilom, naj ga v smislu našega predloga miroljubno reši. Sovjetska vlada je vztrajala na tem, naj tudi v tem primeru velja pravica veta, mi pa se s takšnim stališčem nismo strinjali. Namesto tega smo priporočali posebno proceduro za obravnavanje primerov, ko je eden izmed stalnih članov ena izmed sprtih strank. (Prav tam str. 19).

Gromiko (Ob njegovem obisku pri prezidentu Rooseveltu 6. septembra 1944) sploh ni bil videti potrjen zaradi tega, kar mu je rekel prezident. Hvaležno je sprejel njegove pripombe, sprožil nekaj vprašanj in govoril o načinu, kako bi bilo treba naše stališče pojasniti v Moskvi, da bi ga tam razumeli.

Tedaj sem vprašal Gromika, ali bi mu kaj pomagalo, če bi prezident Roosevelt poslal o tem vprašanju maršalu Stalinu poslanico. Prezident je pripomnil, da bi poslal takšno poslanico samo, če bi mu s tem dejansko pomagal. Gromiko je odgovoril, da prepušča to naši presoji. Tedaj sem izročil prezidentu koncept, ki ga je bil že pripravil Bollen. Tu so bile pojasnjene težave, ki smo jih imeli v vprašanju glasovanja. Sklicevali smo se na staro ameriško naziranje, da sprte stranke nikoli ne glasujejo o svojem sporu, in rekli smo, da ameriško javno mnenje nikoli ne bi moglo razumeti, niti podpreti načrta o mednarodni organizaciji, ki tega načela ne bi upoštevala. Poudarili smo tudi, da menimo, da mislijo tako, kakor mi, tudi drugi narodi, zlasti manjši. Na koncu je bilo izraženo upanje, da bo Stalin poslal svojo

delegaciji navodila, ki bodo zblížala naše názore o tem vprašanju. (Eduard Stettinius: «Roosevelt in Rusi» — str. 21).

Stalin je 14. septembra odgovoril v splošnih potezih negativno in znova poudaril svoje prepričanje, da mora biti soglasje velesil ohranjeno v vseh vprašanjih. Vendar pa je rekel, da ne bo nasprotoval poskusu, da bi za spore, v katerih bi bila zapletena ena izmed velesil, sestavili posebno formulo, v katero ne bodo vključene sankcije. Tako so ostala vrata odprta in Pasvol-ski ter njegov štab so sestavili formulo, ki smo jo 5. decembra poslali Stalinu in Churchill, in ki je bila pozneje sprejeta v Jalti. (Prav tam str. 22.).

Člani našega States departementa so imeli v Marakešu dve dolgi diskusiji o vprašanju procedure glasovanja v Varnostnem svetu, ki je bilo ostalo v Dumbarton Oaxu odprto. Na vprašanje States departementa je Roosevelt 5. decembra 1944 poslal Churchill in Stalinu osebni spomenici, v katerih je pojasnil ameriško formulo za odstranitev zastoja glede glasovanja v Varnostnem svetu. Bilo pa je še nekaj več kakor zgolj ameriško-ruski sporazum. Prejeli smo namreč obvestilo, da je zdaj tudi angleški ministrski predsednik za soglasnost stalnih članov in sicer celo v primerih, ko je eden izmed stalnih članov ena izmed sprtih strank.

V bistvu je ameriška formula, kar je bilo pozneje sprejeto tudi v Jalti, predvidevala, da se mora vsak član Sveta, ki je hkrati tudi ena izmed sprtih strank, vzdržati glasovanja o tem sporu, če se sklep tega glasovanja nanaša na miroljubno rešitev spora ali na miroljubno poravnavo. Na drugi strani pa naj bi vsi stalni člani soglasno sprejemali sklepe, nanašajoče se na ugotovitve, da je mir ogrožen ali kršen, in sklepe, ki zahtevajo uporabo nasilnih ukrepov. To formulo smo poslali šele po temeljiti proučitvi ter po diskusiji z voditelji republikanske in demokratske stranke v Kongresu. Besedilo formule, ki jo je poslal prezident 5. decembra Stalinu, se glasi:

«Predlog za sekcijo C poglavja o Varnostnem svetu.

- C. Glasovanje.
1. Vsak član Varnostnega sveta ima en glas.
2. Sklepi Varnostnega sveta o vprašanih procedure se sprejemajo s pritrdilnim glasovanjem sedmih članov.
3. Sklepi Varnostnega sveta o vseh stalnih vprašanih morajo biti sprejeti s pritrdilnim glasom sedmih članov, med katerimi so vsi glasovi stalnih članov, s pogojem, da se sprta stranka vzdrži glasovanja o sklepih v poglavju VIII. razdelka A in paragrafa 1. poglavja VIII. razdelka C.

Opazili boste, da zahteva ta predlog soglasnosti vseh stalnih članov v vseh sklepih Sveta, ki se nanašajo na ugotovitve, da je mir ogrožen, in akcijo za odstranitev te nevarnosti ali da se prepreči agresija ali druge kršitve miru. Jaz dejansko uvidevam, da je to potrebno, če naj bo akcija v tem smislu izvedljiva, in zato sem pripravljen glede tega sprejeti stališče, ki ga je izrazila naša vlada v svoji spomenici o mednarodni varnostni organizaciji, predloženi v Dumbarton Oaxu. To očitno pomeni, da bo o sklepih takšne narave vsak stalni član vedno glasoval.

Hkrati predvidevajo predlogi iz Dumbarton Oaxa v poglavju VIII razdelka A tudi sočni ali drugačen ukrep z značajem priporočila, ki ga lahko Varnostni svet uporabi, da bi prostovoljno dosegel miroljubno rešitev spora. Prav tako vem, da bodo priporočila Varnostnega sveta mnogo večjega pomena, če soglašajo vsi stalni člani. Sem pa tudi prepričan, da bo imela taka procedura svoj učinek samo, če bodo velesile na takšni moralni višini, s tem da bodo pokazale svojo zvestobo načelom pravice in zato sprejele določbo, po kateri se bodo glede na takšno proceduro vzdržale glasovanja, ker so same sprte stranke. Trdno sem prepričan, da bo dobra volja stalnega člana, da zase ne bo zahteval posebnega položaja glede tega, zelo povečala njegov moralni ugled in okrepila njegovo lastno stališče zaščitnika bodočega miru, ne da bi kakor koli izpostavil nevarnosti svoje življenjske

Koristi ali oslabil osnovno načelo, po katerem naj velesile delajo soglasno v vseh sklepih Sveta, ki bi mogli škodovati tem koristim. Ves načrt, ki naj vsekakor priskrbi v vprašanju utrditve miru velesilam poseben položaj, bo tako nedvomno za vse narode mnogo bolj sprejemljiv. (Prav tam str. 45—47).

KONFERENCA V JALTI

Prezident je predlagal, naj bi začeli proučevati formulo Združenih narodov o glasovanju v Varnostnem svetu. Rekel je, da vsi narodi enako žele preprečiti vojno najmanj za petdeset let. Pripomnil je, da ni tako velik optimist, da bi mogel verjeti, da je že mogoče doseči večni mir, pač pa veruje, da je mogoče doseči mir za petdeset let s pogojem, da bo ustanovljena svetovna organizacija. Potem se je obrnil k meni in me prosil, naj v njegovem imenu izročim predlog Združenih držav glede glasovanja v Varnostnem svetu. (Prav tam str. 139).

Nadaljeval sem in analiziral ameriški predlog takole:

a) Prepričani smo, da je naš predlog popolnoma v skladu s posebnimi odgovornostmi velesil za ohranitev miru v svetu. Glede tega zahteva naš predlog nekvalificirano soglasje stalnih članov Sveta za vse važnejše sklepe, ki se nanašajo na ohranitev miru, včevši vse gospodarske in prisilne vojaške ukrepe.

b) Hkrati naš predlog priznava, da je potrebno, da stalni člani odkrito izjavijo, da je miroljubna rešitev slehernega spora, ki bi utegnil nastati, vprašanje splošne svetovne koristi, v katerem naj ima vsaka zapletna suverena država članica pravico predložiti svoj primer. Če ne bomo dovolili svobode takšne diskusije v Svetu, bo po našem mnenju ogrožena ustanovitev svetovne organizacije, ki jo vsi tako želimo, da bi obvarovali svet tragedije nove vojne. Brez popolne in svobodne diskusije v Svetu bi se organizacija povsem razlikovala od tiste, ki smo si jo zamišljali, če bi jo sploh mogli ustanoviti.

(Na konferenci v San Franciscu so Rusi dolgo vztrajali na tem, da Varnostni svet ne more obravnavati kakšnega vprašanja, če ga ni soglasno sprejelo pet stalnih članov, razen če je eden izmed njih sprta stranka. Pisni uvodniki in nekateri novinarji so takrat obtožili States Departement, da sploh ni hotel sprožiti vprašanja svobodne diskusije v Svetu, ko so v Jalti obravnavali problem glasovanja. Kakor je videti iz dokumentov, smo mi v Jalti to vprašanje ne le sprožili, marveč so to načelo sprejeli tudi Rusi).

V listinah, ki smo jih izročili drugima dvema organizacijama, je bilo besedilo, v katerem sem našel posebej tiste sklepe Sveta, za katere se bo po našem predlogu zahtevala predvidena nekvalificirana soglasnost, ločeno pa tista vprašanja glede diskusije miroljubne ureditve, v katerih naj se sprta stranka vzdrži glasovanja.

Potem ko je bila formula predložena in analizirana njena vsebina, sem začel razlagati ameriško stališče:

«S stališča vlade ZDA sta v vprašanju glasovalne procedure dva važna elementa.

Prvo je potreba soglasnosti stalnih članov za ohranitev miru v svetu. Drugo je za narode Združenih držav zlasti važno, da imamo določbo, da morajo biti pošteno zaslišani vsi člani organizacije, veliki in mali.

Prepričani smo, da pomenijo predlogi, ki jih je prezident lani 5. decembra poslal maršalu Stalinu in ministrskemu predsedniku Churchill, pametno in pravično rešitev, da na zadovoljiv način združujejo obe glavni stališči.

Izrazil sem upanje, da bosta naša dva velika zaveznika menila, da je mogoče sprejeti prezidentov predlog. Preden bi ministrski predsednik in maršal začela splošno diskusijo o ameriški formuli, me je prezident prosil, naj pojasnim posledice predloga o sklepih Varnostnega sveta. Na to sem dal tole izjavo:

«Na podlagi gornje formule se bo za te-le sklepe zaht-

vala pritrditev sedmih članov Varnostnega sveta, vstevši glasove stalnih članov:

I. Priporočila Generalni skupščini o vprašanju:

1. sprejemanja novih članov,
2. začasnega odpusta enega člana,
3. izključitve enega člana,
4. izvolitve generalnega tajnika.

II. Obnoveitev pravic in privilegijev začasno odpuščenega člana.

III. Odstranitev ogrožanja miru in preprečitev kršenja miru, vstevši tale vprašanja:

1. ali je neuspeh ene sprte stranke, da bi dosegla poravnavo z lastnimi zbranimi sredstvi ali v skladu s priporočili Varnostnega sveta, dejansko ogrožanje miru;

2. ali je vsaka druga akcija katere koli države ogrožanje miru ali kršitev miru;

3. kaj naj Svet ukrene, da ohrani ali obnovi mir, in kako naj te ukrepe uveljavlja;

4. ali je treba kako regionalno agencijo pooblastiti, da stori nasilne ukrepe.

IV. Odobritev posebnega sporazuma ali več sporazumov ali olajšav za preskrbovanje z oboroženimi silami.

V. Formulacije načrtov za splošni sistem reguliranja oborožitve in predlaganje takšnih načrtov državam članicam.

VI. Sklepanje, ali sta narava in aktivnost kakšne regionalne agencije ali aranžma za ohranitev miru in varnosti v skladu s cilji in načeli splošne organizacije.

Po tej razlagi sem izjavil:

«Za te-le sklepe, ki se nanašajo na miroljubno rešitev spora, bo prav tako potrebna soglasnost sedmih glasov članov Varnostnega sveta, vstevši vse glasove stalnih članov, razen da en član Sveta ne bo glasoval o odobritvi sklepov, ki se nanašajo na spore, kjer je ta član sprt udeleženec:

I. Če sta Svetu v obravnavanje predloženi spor ali situacija takšna, da bi lahko njuno nadaljevanje ogrozilo mir;

II. če naj Svet pozove sprti stranki, da se pobotata ali prilagodita spor ali situacijo sredstvom, ki jih bosta sami izbrali;

III. če naj Svet priporoča sprtima strankama metode in ukrepe, kako doseči poravnavo;

IV. če pravna stran stvari zahteva, da se vpraša Svet mednarodnega sodišča pravice, preden pride stvar pred Varnostni svet;

V. če je treba zahtevati, da se regionalna agencija sama ukvarja s sporom, kolikor bi bila takšna agencija za miroljubno poravnavo lokalnih sporov.

Ko sem končal svojo dolgo razlago, sta Stalin in Molotov pojasnila, da pripisuje Sovjetska zveza vprašanju glasovanja v Varnostnem svetu veliko važnost, da zato želi proučiti predlog Združenih držav in da bo lahko potem o tem vprašanju razpravljala na prihodnjem plenarnem sestanku. Ministrski predsednik je izjavil, da se še ne strinja z originalnim predlogom iz Dumbarton Oaxa, ker je menil, da je treba zelo pazljivo proučiti realnost situacije, kolikor se to tiče velesil. Ko pa je zdaj slišal popolno razlago, ki je odstranila njegovo bojazen, izjavlja v imenu Britanske skupnosti narodov,

imperija, veruje pa, da lahko to stori tudi v imenu avtonomnih dominionov, da so ameriški predlogi popolnoma zadovoljivi.

Navsezadnje, je pripomnil, je mir odvisen od prijateljstva in sodelovanja treh velesil, toča angleška vlada meni, da bi voditelji treh velesil storili krivico malim državam, če ne bi bila predvidena možnost, da le-te odkrito predložijo svoje pritožbe. Opozoril je na to, da bi kazalo, če tega ne bi storili, da hočejo tri države vladati svetu, medtem ko je njihova dejanska želja obvarovati svet novih vojnih strahot. Rekel je, da čuti, da bi morale tri velesile storiti tisto, kar je imenovano »ponosno podreditev pravicam malih narodov».

Vso stvar, je nadaljeval, presoja s stališča angleških kornistov in misli, da ameriški predlog angleškim koristim ne škoduje. Na primer, je rekel, če bi Kitajska sprožila vprašanje naj ji vrnejo Hongkong, bi bili obe državi, Kitajska in Anglija, izključeni iz glasovanja o metodah reševanja spora. Velika Britanija pa bi bila v dokončni analizi zavarovana pred vsimi sklepi, ki nasprotujejo njenim koristim, ker bi imela pravico veta po členu III. (odstranitev ogrožanja miru in preprečitev kršitve miru), analize, ki jo je dal državni tajnik Stalin mu je segel v besedo in vprašal, kaj bi se zgodilo, če bi Egipt sprožil vprašanje, naj mu vrnejo Sueški prekop. Ministrski predsednik ga je prosil, naj mu dovoli najprej končati svojo razlago. Na podlagi člena III. bo imela Velika Britanija pravico z velem ustaviti vse akcije Varnostnega sveta proti Veliki Britaniji. Velika Britanija ne bo primorana vrniti Hongkong, razen če bi sama v to privolila. Kitajska bo imela in mora imeti pravico govoriti, isto pa velja za Egipt glede Sueškega prekopa. Po njegovem mnenju velja isto za primer, če bi se Argentina pritožila čez Združene države. (Prav tam, str. 141—146).

Ministrski predsednik je poudaril, da je srečen, da se lahko tudi angleška vlada pridruži ameriškemu predlogu, ker ne vidi v njem vzroka za bojazen. Pripomnil je, da naj tudi drugim narodom dovolimo pravico povedati pred nami, kaj jih teži, ker jo velika moč treh držav zaščitena tudi z vetom.

Stalin je izjavil, da bi rad proučil dokument, ker iz ustne razlage ne more dojeti vseh implikacij. Čuti, da je prav za prav že predlog iz Dumbarton Oaxa za vsak narod predvideval diskusijo v Skupščini, in ne more verjeti, da bi bil kak narod zadovoljen samo s tem, da lahko pove svoje mnenje. Če Churchill n. pr. misli, da bo Kitajska zadovoljna s tem, da bo lahko povedala svoje mnenje o Hongkongu, tedaj se g. Churchill moti. Kitajska bi zahtevala sklep v svojo korist, isto pa velja tudi za Egipt glede Sueškega prekopa.

Tu ne gre za vprašanje ene države ali treh držav, ki bi rade vladale svetu, je izjavil maršal, ker je že predlog iz Dumbarton Oaxa to zavrl. Maršal je potem zahteval nadaljnja pojasnila, katero državo je mislil Churchill, ko je omenil željo po vladanju sveta. Stalin je rekel, da je prepričan, da niti Velika Britanija, niti Združene države ne goje takšne želje, tako da ostane potemtakem samo ZSSR. Churchill je pojasnil, da je govoril kolektivno o treh velesilah, ki se lahko postavijo tako visoko nad druge, da bi ostali svet lahko rekel, da hočejo te tri vladati.

(Nadaljevanje sledi)